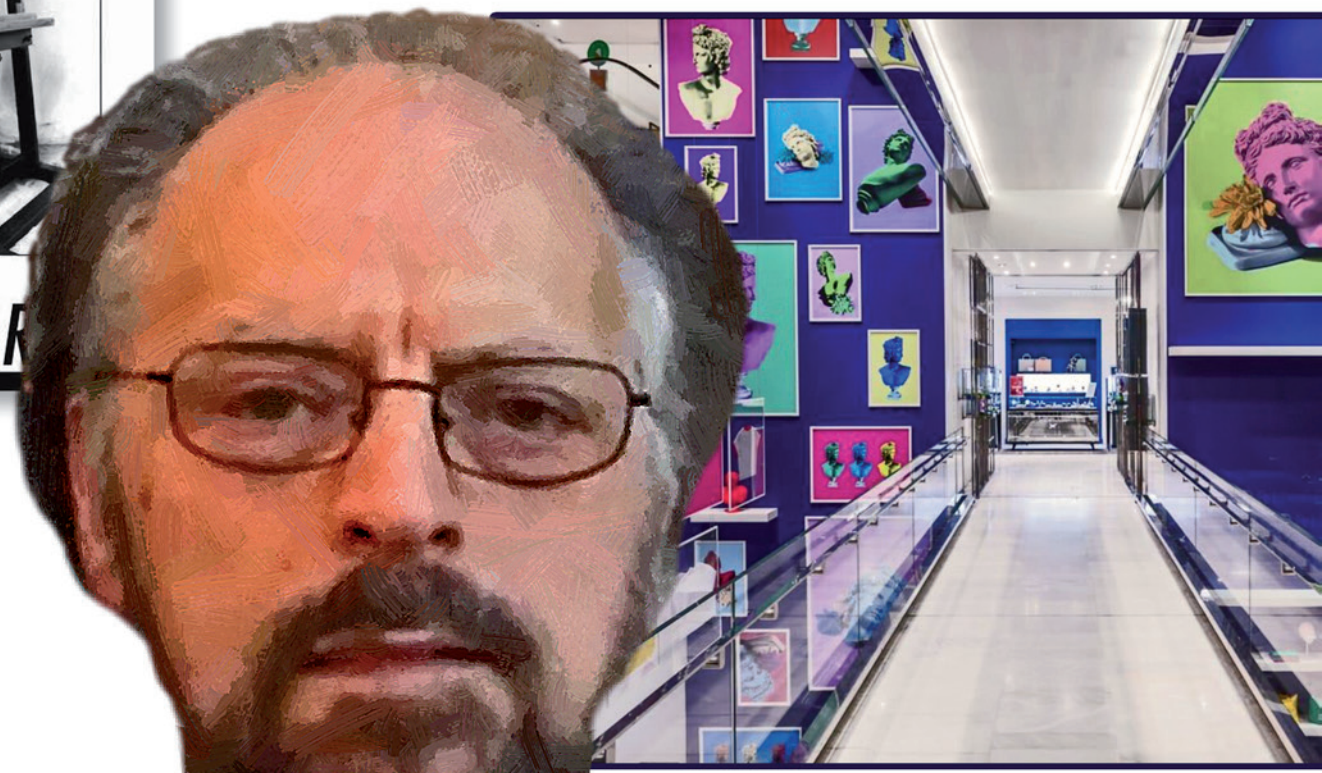


Kostas MAVRAKIS



■ PORTRET KOSTASA MAVRAKISA. (ARHIV M.A.A.)

Akademik **Zlatko GLAMOČAK**

Umjetnost / ne umjetnost?

UMJETNOST / NE UMJETNOST?

Sažetak

Autor se u ovom radu bavi pitanjem o tome šta je UMJETNOST, a šta NE UMJETNOST, kojeg je inicirao Kostas Mavrakis sada već davne 1996. godine. Rasuđivanje i intuicija u potonjem području također su procesi koji se odvijaju u svijesti, ali to ne ovlašćuje subjektivistički relativizam kao što je pokazao njemački filozof Edmund Husserl (um. 1938.). Zbog toga postoji razlika između onoga što **jest umjetnost** i onoga **što nije**, kao i razlika (drugoga reda) između onoga što je **lijepo**, odnosno **izvor estetske emocije**, i onoga što nas, **iako nije**, **ostavlja ravnodušnima**. Prema riječima njujorškog stručnjaka Gilberta Brownstonea "u svemiru opterećenom proturječjima, **estetika koja zagovara ljepotu a harmonija bi bila licemjerna**".

Ukoliko pod lupu postavimo kontraverze onoga što danas po navici zovemo ***savremenom umjetnošću***, vrlo lako ćemo registrovati izgradnju **međunarodnog umjetničkog sistema** kojim je postignuta kontrola tržišta umjetnina kao i proces njegovog odumiranja zbog (zatvaranja) astronomskih cifri na aukcijama. Naime, riječ je o sistemu zasnivanom isključivo na finansjskim vrijednostima, te karijerizmu lišenog umjetničke supstance.

Ovaj članak pruža malo poznate informacija koje su ipak bitne za razumijevanje aktuelnog doba i za precizne analize trenutne zvanične povijesti. Danas sve može biti **umjetnost,** jer se procjena u ovom pitanju smatra čisto proizvoljnom. "Promatrač je taj koji stvara sliku", kažu, citirajući Henrija Roberta Marcela Duchampa. Dodaju da je "lijepo ono što gledatelj smatra lijepim". Ali estetski doživljaj ne može se svesti na njegovu psihološku dimenziju jer ima objektivan uzrok: **umjetničko djelo koje nam ga pruža**. Psihologizam nije ništa više utemeljen u estetici nego u matematici.

Također, autor posredstvom Ode de Keros (Aude de Kerros) postavlja i pitanja koliko još može trajati ova finansijska utopija? Kada će se srušiti ono što zovemo ***savremena umjetnost***? Koliko će još trajati ***sveto trojstvo***: umjetnik, finansijer, drzavni sluzbenik?! I na koncu pita se: "**što učiniti**?" Kao odgovor, stavlja na sto moguće inicijative, sve savršeno pravedne i nadohvat ruke svakoga ko može i želi intervenirati u ovu oblast kreativnog djelovanja.

Ključne riječi: *Kostas Mavrakis, umjetnost, ne umjetnost, umjetnik, sveto trojstvo, Catherine Millet, transavangarda, Louis Aragon, Artpress, Le Monde, homo turisticus, homo modernus, kulturni kler, globalisticka utopija*

ART / NOT ART?

Abstract

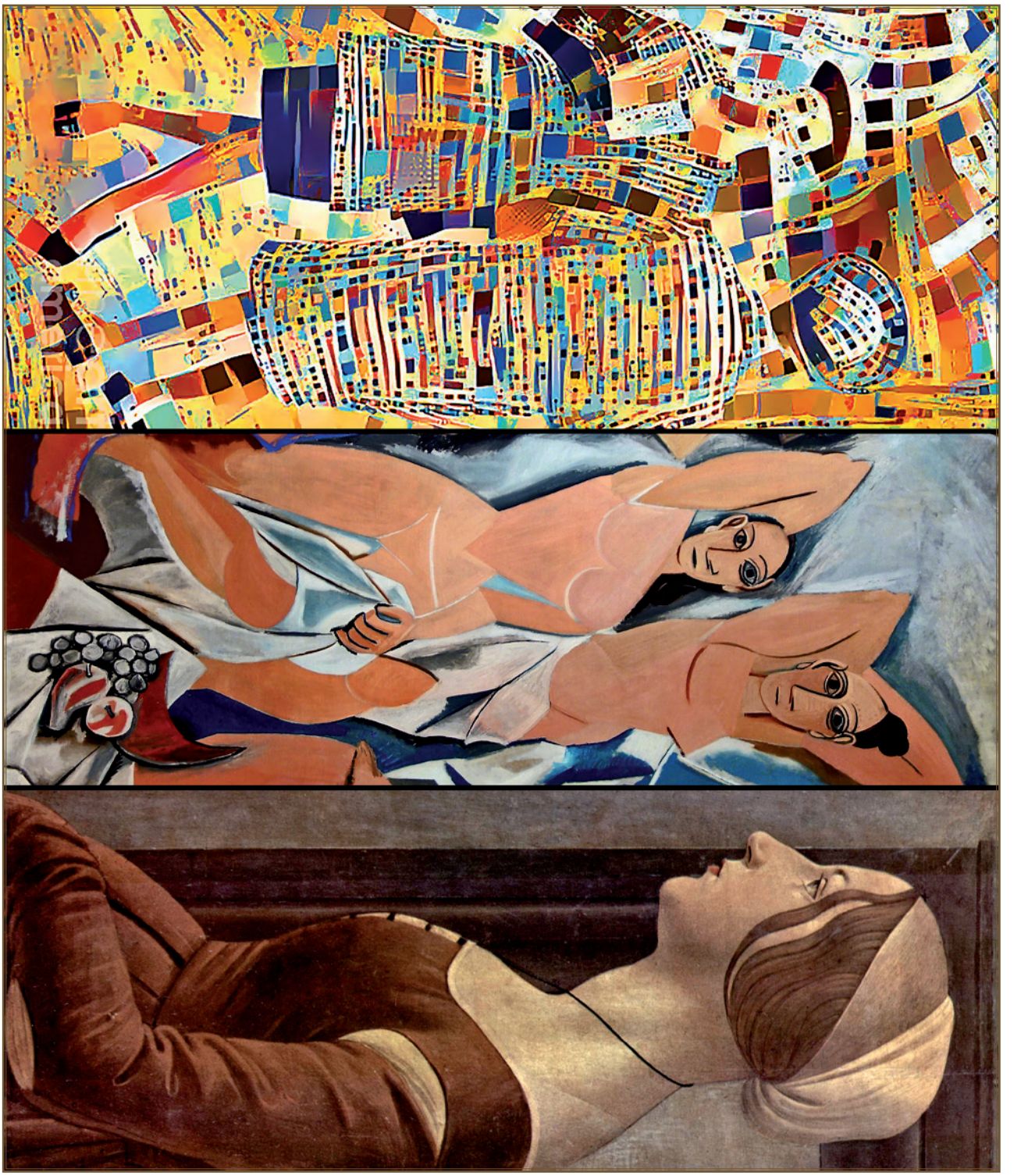
In this work, the author deals with the question of what is ART and what is NOT ART, which was initiated by Kostas Mavrakis already in 1996. Reasoning and intuition in the latter realm are also processes that take place in consciousness, but this does not authorize subjectivist relativism as the German philosopher Edmund Husserl (d. 1938) has shown. This is why there is a difference between what is **art** and what **is not**, as well as a difference (of the second order) between what is **beautiful**, i.e. the **source of aesthetic emotion**, and what, although **it is not**, **leaves us indifferent**. In the words of New York expert Gilbert Brownstone, "in a universe burdened with contradictions, an **aesthetic that advocates beauty and harmony would be hypocritical**."

If we put under a microscope the controversies of what we habitually call ***contemporary art*** today, we will very easily register the construction of an i**nternational art system** that achieved control of the art market as well as the process of its demise due to (closing) astronomical figures at auctions. Namely, it is a system based exclusively on financial values, and careerism devoid of artistic substance.

This article provides little-known information that is nevertheless essential for understanding the current era and for precise analyzes of current official history. Today, everything can be art, because the assessment in this matter is considered purely arbitrary. "It is the observer who creates the image," they say, quoting Henri Robert Marcel Duchamp. They add that "beautiful is what the viewer considers beautiful". But the aesthetic experience cannot be reduced to its psychological dimension because it has an objective cause: **the work of art that provides it to us**. Psychologism is no more grounded in aesthetics than in mathematics.

Also, the author, through Aude de Kerros, asks questions about how much longer this financial utopia can last? When will what we call ***contemporary art*** collapse? How long will the ***holy trinity las***t: artist, financier, civil servant?! And at the end he asks: "**what to do**?" In response, he puts as many initiatives as possible, all perfectly fair and within reach of anyone who can and wants to intervene in this area of creative activity.

Key words: *Kostas Mavrakis, art, not art, artist, holy trinity, Catherine Millet, transavant-garde, Louis Aragon, Artpress, Le Monde, homo turisticus, homo modernus, cultural clergy, globalist utopia*



■ MODELI U MODERNOM SAVREMENOM ESPRIT VOGUEU SREDINOM 20. STOLJEĆA; PABLO PICASSO, MLADE DAME IZ AVIGNONA, 1907; SANDRO BOTTICELLI, PORTRET MLADE ŽENE, OKO 1485. (ARHIV M.A.A.)

UMJETNOST / NE UMJETNOST?

Avantura pitanja *UMJETNOST / NE UMJETNOST* ? započela je 1996. godine kada je Kosta Mavrakis (Kostas Mavrakis), profesor filozofije na pariškom univerzitetu i specjalista za savremenu umjetnost, napisao polemički tekst pod naslovom "ART / NON ART?" i doživio sudbinu intelektualnog terorizma francuske ljevice, jer niko nije želio objaviti njegov tekst. Na kraju, prihvatila ga revija ideja i debata *Krisis* i tekst je bio inicijacija za objavljivanje specijalnog broja pod istim imenom.



■ GOVORNIK ARTHUR KOESTLER NA KONGRESU ZA KULTURNU SLOBODU JUNA 1950. U BERLINU; S LIJEVA NA DESNO, ARTHUR KOESTLER, IRVING BROWN I JAMES BURNHAM; ARONOVA SUPRUGA SUZANNE, MICHAEL JOSSELSON IZ CIA-E I DENIS DE ROUGEMONT, PROMOTOR REGIONALIZMA; U SREDINI RAYMOND ARON. (ARHIV M.A.A.)

Kongres za slobodu kulture i intelektualni terorizam

Možda ni jedna ljudska aktivnost u drugoj polovini 20. stoljeća ne izaziva toliko kontraverzi poput savremene umjetnosti koja svoje operativne korjene vuče iz perioda buđenja iz sumornog sna Drugog svetskog rata i osnivanja 1950. godine u Berlinu ***Kongresa za slobodu kulture*** od strane američke tajne službe CIA-e. Za sjedište kongresa, kao strateška lokacija, odabran je Pariz uprkos što je u to vrijeme Francuska od strane SAD-a i CIA-e važila za "slabu sestru". Na čelo je postavljen Raymon Aron [Raymond Aron je odbio de Golov (Charles de Gaulle) predlog da postane prvi ministar novog resora Ministarstva kulture Francuske]. *Kongres* se sa lakoćom infiltrirao u evropske kulturne krugove i sa enormnim finansijskim sredstvima subvencionisao velike izložbe, osnivao bijenale poput *Bijenala u Kaselu* (Bienal Kassel), organizujući prestižne koncerte, časopise iz oblasti kulture i dodjeljujući čak i Nobelove nagrade i, istovremeno, eliminisajući ideološke protivnike i kandidate za Nobela, pout Pabla Nerude (Pablo Neruda, 1967.godine). Zahvaljujući velikim finansijkim resursima raširiće se i na druge kontinente i, preko tzv. "meke moći", taj ***atlantistički pokret*** biće utkan u sve kordinate zemaljske kugle! Svojim dvadesetogodišnjim aktivnostima izvedenim na internacionalnom nivou *Kongres* će sa uspjehom mnoge ljevičarske intelektualce ukloniti od marksističkog utjecaja i pridobiti ih za američku stvar.

Danas, poslije ideološke hladnoratovske "bitke" na terenu umjetnosti, koja je u različitim oblicima i intezitetima trajala sve do 1991., možemo tvrditi da su sa raskrsnice svjetova uklonjene sve prepreke dominaciji i podčinjenom hegemonističkom utjecaju SAD-a. Konačno, taj zadatak je obavljen i ta umjetnost, postavši pandan tadašnjim revolucionarnim ideologijama, bila je uspostavljena u cilju razbijanja temelja evropske civilizacije kao dominantne, te njenom podređenju hegemonističkim pozicijama SAD-a.

Od devedesetih godina prošlog stoljeća revija *Esprit* će objavljenim tekstovima prekršiti nametnuti zakon ćutnje suštinskim pitanjem za javnost *šta je to savremena umjetnost* i inicirati filozofe, socjologe umjetnosti, kritičare, umjetnike koji su dugo bili njemi posmatraći i gurnuti ih u avanturu da prekinu *zakon ćutnje* i postave pitanje o umjetničkom djelu i samom koceptu *savremene umjetnosti*.

Kritika savremene umjetnosti

Od pojave knjige ***Da li je sva savremena umjetnost nula*** (*Tout l'art contemporain est-il nul?*, Favre, Pariz, 2000.), knjige koja će razviti ključne debate za čitavo tadašnje stvaralaštvo, te specijalnog broja posvećenog savremenoj umjetnosti revije *Krisis* pod naslovom ***Umjetnost / ne umjetnost,***[1] pod rukovodstvom Alana de Benoa (Alain de Benoist), po prvi put se – od vremena nametanja koncepta savremene umjetnosti - srećemo sa organizovanom i analitičkom kritikom savremene umjetnosti. Eminentna intektualna imena - poput antropologa Klod Levi Strosa (Claude Levi –Strauss), filozofa Zan Bodriara (Jean Baudrillard), direktora Pikasovog muzeja Zan Klera (Jean Claire), mislioca Alan de Benoa (Alain de Benoist), umjetnika Ben Votie (Ben Vautier), itd. – stavljaju pod lupu kontraverze onoga što danas po navici zovemo ***savremenom umjetnošću***.

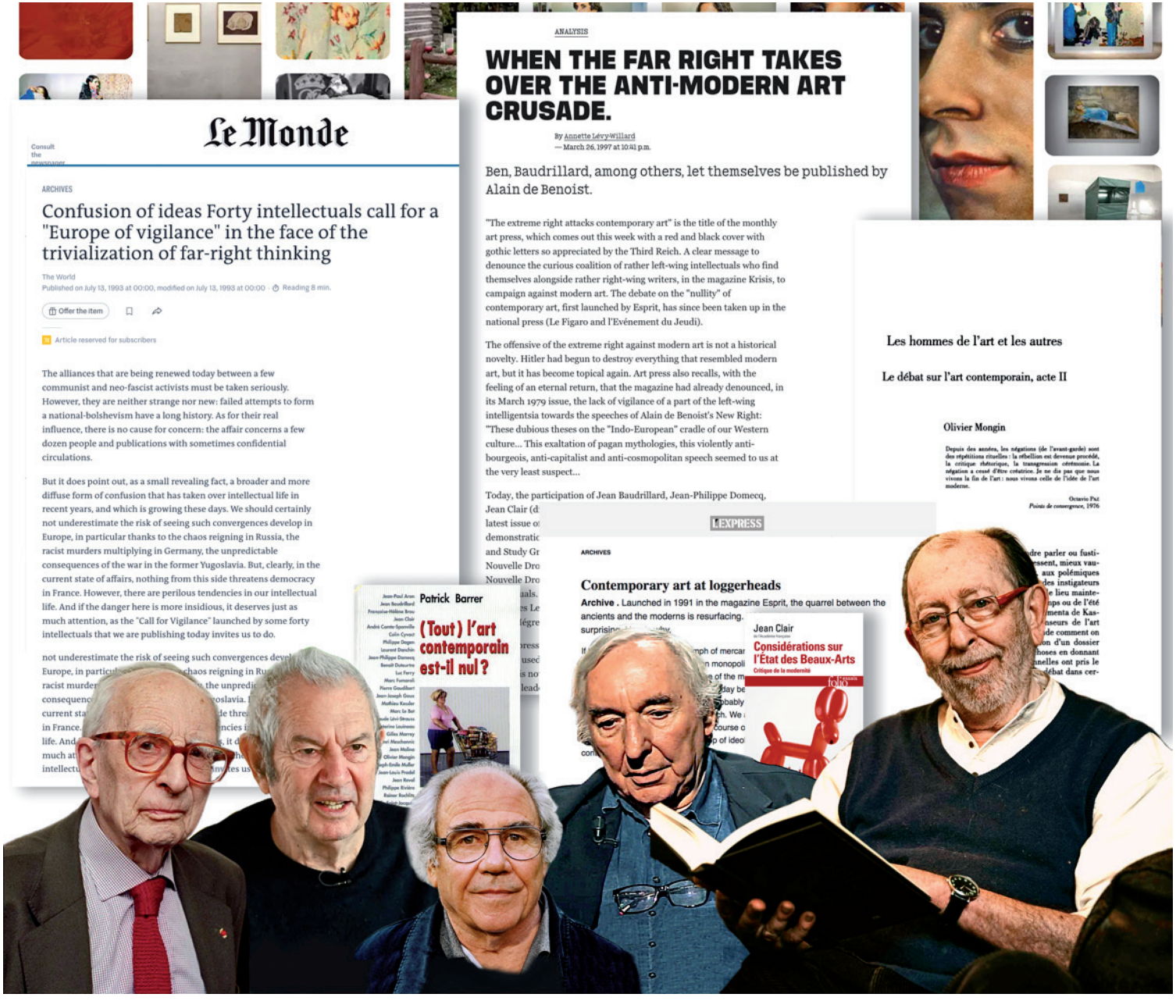
Dakle, iako su sva ova imena dala svoj intelektualni doprinos u reviji *Krisis* to nije spriječilo dva prestižna časopisa *Artpress* i *Le Monde* da objave, sa ideološke pozicije ljevičarskog intelektualnog terorizma, teško ideoloski obojene naslove "Nova desnica napada savremenu umjetnost", klasificirajući na ovaj način svaku kritiku kao totalitarnu i da mogu napasti ovu reviju.

Uprkos takvim ideološkim napadima, dva pomenuta smjela poduhvata unutar knjige *Da li je sva savremena umjetnost nula* i specijalnog broja posvećenog savremenoj umjetnosti revije *Krisis*, ima se osjećaj kao da se kritička misao najzad oslobodila "modernističkih stega" i "tiranije slobode". Ovi pionirski poduhvati ipak duguju zahvalnost i prethodnim hrabrim izletima u oblasti ktitike koji su bili gotovo na nivou incidenata u periodu izdavanja. U tom smislu, pomenimo knjigu Zan Klera (Jean Clair), francuskog akademika i nekadašnjeg direktora Pikasovog muzeja, ***Razmatranja o stanju likovnih umjetnosti*** (*Considérations sur l'Etat des Beaux-Arts*, Gallimard, Paris, 1983.), koje predstavlja djelo kritike stanja u savremenoj umjetnosti što je brzo postalo savremeno klasčno štivo, pa su se mnogi nakon njega upustili u avanturu kršenja pravila o "nedodirljivosti" kulta savremene umjetnosti. Tu, svakako, treba pomenuti i doktorat profesora filosofije Koste Mavrakisa ***Pikturalni značaj: predlozi za obnovu slikarstva***, odbranjen devedesetih godina prošlog stoljeća na Sorboni.

Desetine kasnije izdatih knjiga renomiranih mislilaca ili historičara umjetnosti koje su se potom pojavile na tržištu ideja, svojim tekstovima dali su legitimit i pravo na postojanje i onoj drugoj polovini **istine**, istine potiskivane "tiranijom slobode". Opšta karakteristika svih ovih natpisa bila je lucidno zapažanje da su se, od pedesetih godina prošlog stoljeća, muzeji moderne umjetnosti i spisi posvećeni tome množili, ali u isto vrijeme, nikada se nije slikalo tako malo i tako loše!

---

[1] Alain de Benoist, ***Krisis***, N° 19, novembre 1996. *Art / Non-Art*.



CLAUDE LEVI – STRAUSS, BEN VAUTIER, JEAN BAUDRILLARD, JEAN CLAIRE I ALAIN DE BENOIST, A U POZADINI SU NEKI OD OBJAVLJENIH ČLANAKA SA IDEOLOŠKE POZICIJE "LJEVIČARSKOG INTELEKTUALNOG TERORIZMA", TE KNJIGE PATRICK BARRERA I JEANA CLAIRA. (ARHIV M.A.A.)

Koji su uzroci ovog pada?

Prenoseći milenaristički pristup revolucionarnog djelovanja u domenu oblika, teorije avangarde su postepeno uveli teror u uspostavljanju historije umjetnosti. S ove tačke gledišta, primat apstraktne umjetnosti nametnut je Zapadnim zemljama nakon 1950., a u režiji, već pomenutog *Kongresa za slobodu kulture* formiranog od agencije CIA-e preko novosnovanog *Bijenala u Kaselu*, taj je pravac predstavljao samo suprotno lice državnoj umjetnosti koju je socjalisticki realizam nametnuo sovjetskim zemljama. Takvu neočekivanu analizu je iznijela i Katrin Mije (Catherine Millet), direktorka *Artpress,* sa suptilnom formulom "Kamen je bačen u nasu baru". To je dovelo do krize jednog modela koji je odbacio savršenstvo umjetnosti prošlosti i projektovao je u budućnost, po njima savršenstvo, a koje je nedostupno u sadašnjem vremenu. Takav pristup umjetnosti doveo je do gubitka profesije, izlaganja besmislica, do gotovo ničega, bezobličnog i monstruoznog kao varijante **moderne oholosti**. No, iz čega je moderna umjetnost mogla izvući ovu vrstu "nekažnjeniosti" da bilo šta proglasi ***umjetnosću***? Ta nekažnjenost uz modernost i sveprisutnost, oslobođena obaveze da bude korisna zajednici, dugo ju je vremena štitila od bilo kakve kritike. Ova nekažnjenost i ***Neodgovornost umjetnika,*** kako je Kler nazvao jednu od svojih knjiga, povezana je sa privilegijama koje je čitavo stoljeće uživala institucionalna avangarda. No, analize proistekle iz jedne nove škole osvjetljavaju poziciju da se avangarda, ne samo po uzoru na političke utopije političkih partija, kako estremno ljevog tako i desnog bloka, dijeleći ponekad i njihovo ideološko nasilje, na kraju identifikovala kao nova religija. **Religija savremena umjetnosti**.

Destrukcija, aktivnost toliiko omiljena modernoj umjetnosti pa čak i terorizam, koji će lično Bonito Oliva (Achille Bonito Oliva), promotor pravca *transavangarde*, na svojoj konferenciji u sali SKC-a (Studentski kulturni centar) u Begradu glorifikovati posredstvom izvršenog terorističkog napada 11. septembra kao najznačajnije umjetničko djelo 20. stoljeća! Ali, zar ideju rušenja oblakodera nije već dao jedan drugi umjetnik, nadrealista, Luj Aragon(Louis Aragon) 17. aprila 1925. na svojoj konferenciji u Madridu, na kojoj je u amfiteatru fakulteta pozvao teroriste "da sa velike distance sruše bjele oblakodere Menhetna"?! Par dana poslije terorističkog napada od 11. septembra u časopisu *Le Monde* izaći će tekst filozofa Bodriara u kom aludira na destruktivni karakter nadrealizma i zaključuje da je "On (Aragon, *prim.prev*.) je to sanjao, a oni (teroristi, *prim.prev*.) to učinili!"

Postmoderna: Umjetnost je konačno završena

Ono što je zajedničko kritičkim esejima prema savremenoj umjetnosti jeste to što prate genealogiju kontraverzi, pa i perverzije koje su dio intelektualnih rasprava otvorenih već neko vrijeme o samoj prirodi savremene umjetnosti i kriterjumima njenog prosuđivanja. U tom plodnom tlu su se, u zadnje vrijeme, našle i **dvije knjige** koje podjednako zaslužuju pažnju. Prvu koju navodimo je riječ o knjizi Iva Misoa (Yves Michaud) ***Umjetnost je konačno završena*** (*L'art c'est bien fini,* Gallimard, 2021.). Ovaj profesor filozofije na Univerzitetu Paris I (Panthéon Sorbonne) bio je i 9 godina direktor svakako najprestižnije umjetničke skole *Ecole nationale Superior de beaux arts* u Parizu, ponudio je dijagnozu naše ere koju će karakterizirati tzv. "isparavanje umjetnosti" gdje su umjetnička djela promjenila način postojanja pomjerajući se u status objekta (slike, skulpture do iskustava instalacije, performansa, multimedijalnih dogadjaja). Formulom "Trijumf estetike" Iv Miso će izjavti : "Ja sam empiristički filozof, činjenice nisu ništa osim činjenica i ako se ne slažete to je zato što ste protiv stvarnog, a ne protiv mene koji samo opisuje tačnu stvarnost. Savremeno doba je paradoksalno. Tu triumfuje estetika i u najtrivijalnijim predmetima. U stvari, univerzum savremene umjetnosti se okreće od djela i nudi pristupe instalacijama, performansima." Bazirajući svoju kritičku demonstraciju na dubinskom poznavanju savremene umjetnosti, Iv Miso istražuje glavne premise estetske teorije i analizira efekte estetizacije čije tragove vidi u modi, u kultu tijela ali i u potrebi za turističkom estetikom. Na taj način, Miso se svojim analizama priblizava *homo turisticusu* opisanom u posthumnoj knjizi historičara Erika Hobsbauma (Eric Hobsbawm) ***Kraj kulture*** i njegovom *homo turisticusu* obučenom u drečave boje i nosiocu kulture festivala. Ali, za razliku od Hobsbauna, Iv Miso u svojoj knjizi predskazuje i nestajanje ove kulture: "Umjetnost se skriva u iskustvu koje nije više iskustvo objekta okruženog aurom, već iskustvo aure koja se ne odnosi na ništa ili gotovo na ništa." Ova aura, ovaj oreol, ovaj parfem, ovaj gas kako god hoćete da ga nazovete, kroz jezik modernosti govori o identitetu naše ere. Miso predstavlja i tri aktuelne vrijednosti umjetnosti: novac, zabavu i moral. Rijč je o vrijednostima *homo modernusa* koje zamjenjuju stare estetske vrijednosti i striktno kaže: "Estetski kriterjumi su nestali, a **umjetnost** je umjetnost". Ovom formulom kraja umjetnosti Miso povezuje tri teze:

- umjetnost nestaje sa mape, svjet umjetnosti je sveden na ograničena mjesta: "zaštičene estetske zone" koje su poznate samo usko iniciranoj publici;

- Historija umjetnosti je gotova. Umjetnčki radovi se ponavljaju i kao takvi oni ne nastavljaju ispisivati historiju umjetnosti već su u stanju repeticije. Karakteristike izloženih predmeta koje zovemo ***umjetnošću*** ustvari predstavljaju refleksivnost, traži se sočnost, radovi se ponavljaju. Umjesto **dadaizma** - dadaizam. Umjesto Disanovog (Duchamp) pisoara možete vidjeti bananu zalijepljenu za zid (Cattelan), lobanju (Hirst), krevet (Emin) ili ništa iskopano (Segall), a zatim Oldenburgovu (Claes Oldenburg) zatrpanu rupu u Central parku u Njujorku ili pak "Neregularane televizore" Nam džun Paika (Nam June Paik).

- Teza vrijednosti sadašnjeg umjetničkog svjeta nisu više tradicionalne estetske vrijednosti (ukus, ljepota, uzvišeno, itd.) već estetsko iskustvo koje postaje iskustvo atmosfere kvazistvari tj. polje primjene tog iskustva postaje neograničeno i sve može odavati atmosferu umjetnosti i predmetna i nepredmetna umjetnička djela kao i najtrivijalniji predmeti, pa je i konačni učinak nastao tako prelazom iz trijumfa estetike u trijumf hiperstetike.



■ STANJE REPETICIJE U NASTAVLJANJU ISPISIVANJA HISTORIJE UMJETNOSTI: DUCHAMPOV PISOAR, CATTELANOVA BANANA ZALIJEPLJENA ZA ZIDU, HRISTOVA LOBANJA, EMININ KREVET, OLDENBURGOVA ZATRPANA RUPA U CENTRAL PARKU U NEW YORKU... (ARHIV M.A.A.)

Finansijska utopija "kulturnog klera" savremene umjetnosti

Knjiga ***Prevaranti savremene umjetnosti, jedna finansijska utopija*** (*L'imposture de l'art contemporain*) vrijedna je pažnje i posebno je interesantna sa pozicija dešifrovanja moći institucija iz oblasti kulture, posebno u Francuskoj. Knjiga, kako je navedeno u uvodu, nije niti blještavi pamflet, niti laskava apologija. Autorica knjige, Oda de Keros (Aude de Kerros), iz čijeg je pera izašlo 19 knjiga iz oblasti savrmene umjetnosti, na pedantan i metodičan način, vodi čitaoca kroz svojevrsno istraživanje "misterije savremene umjetnosti". Esej je poentiran opisima uz objašnjenja. Rezultat ovog istraživanja iznešen na 400 stranica knjige još više će iznenaditi, ali i iznesenim činjenicama zabrinuti publiku koja voli umjetnost. Knjiga se čita kao roman i prenosi nas u **univerzum industrije umjetnosti** i njenih državnih administratora koji regulišu artističke odnose sa finansijskim svijetom, svijetom "čiji su osmijesi i djelovanja opasniji od ujeda pirana amazonskih rjeka", zapisaće Keros. Esej se zapravo zasniva na postulatu postojanja magičnog trougla koga čine umjetnik, finansijer umjetnosti i državni službenik, koji se nalazi na vrhu piramide, a čija je osnova bazirana na međunarodnim spekulacijama. Poslušni umjetnici su samo figure, gotovo marionete pod nadzorom uticajnih državninih službenika/inspektora koji oblače ili vedre u institucijama prodaje/kupovine **umjetničkih djela**.

Keros u knjizi otkriva da se ova postmodernost poklapa sa orbitiranjem novog "**kulturnog klera** koji se pojavio u Francuskoj početkom osamdesetih godina 20. stoljeća na inicijativu Zaka Langa (Jack Lang)", ministra kulture u ljevičarskoj Miteranovoj vladi. Na njegovu inicijativu, formiran je svojevrstan ***kulturni kler*** sastavljen od dvije stotine službenika, državnih inspektora umjetnosti, moćnika koji uspostavlaju sitem zasnivan na finansijskim vrijednostima i karijerizmu, ali lišen umjetničke supstance i pobune.

Nepoznati široj javnosti ovi službenici zapravo nameću i određuju umjetničku klimu i artističko trojstvo: rod / antirasizam / progres. Samoproglašeni kler, globalisticka utopija, novo ***sveto Trojstvo***... dovoljno vjesnika savremene umjetnosti, tj. **nove svjetovne religije**. Ovo novo *kulturno sveštenstvo* sticalo je i svoje vjernike medju ljevičarima srednje klase od osamdesetih na ovamo.

Za 40 godina koliko postoji ova kontra moć, koja se i sama utoplila u bezoblični zajednicki diskurs u kome je nestao "i legitimitet intelektualca i autonomija umjetnika", zaključuje Keros.



■ AUTORICA KNJIGE "PREVARANTI SAVREMENE UMJETNOSTI, JEDNA FINANSIJSKA UTOPIJA", AUDE DE KERROS, KAO I NEKE DRUGE KNJIGE U KOJIMA ONA NAGLAŠAVA KAKO "SAVREMENO SRVARALAŠTVO NE OPRAVDAVA KVALITET STVARALAČKOG ČINA KOME NEDOSTAJE ILUZIJA UMJETNOSTI". (ARHIV M.A.A.)

Sada, sa ovom knjigom bolje razumijemo zašto na umjetničkim festivalima izloženi budu bizarni (neobjašnjivi) artifakti (koje po navici zovemo ***umjetnost!***), a postoje samo kroz njihovu nečuvenu medijsku kampanju, i kao takvi više liče na toteme ili korporativne logotipe nego li na umjetnička djela. Logos kompanije koja ima za cilj kibernetičku transformaciju društva su simboli likvidnog društva. Globalizacija nalazi svoje simbolično ispunjenje u umjetničkim i kulturnim proizvodima kada se mnoga djela prodaju za desetine pa čak i stotine miliona dolara. Istovremeno, "savremeno srvaralaštvo ne opravdava kvalitet stvaralačkog čina kome nedostaje iluzija umjetnosti", zapisaće autorica na 382. stranice knjige.

Sagledavajući situaciju ponuđenu ovim esejom ne možemo a da se ne zapitamo: "Gdije su nestala djela koja su i dalje vjerna avanturi umjetnosti?". Autorica konstatuje da je polovina takvih dijela i dalje u ateljeima *umjetnika disidenata*, a druga polovina je u očima javnosti koja i dalje može da nastavi da se iščuđava oficijelnoj umjetnosti, finansijski prenapuhanom balonu zasnovanom na razočaranju, anemičnosti i umoru kao kategorijama trajnim opasnostima za ovu "**umjetnost**". "Odnos ključa i brave na koje odjekuje i ovaj modernistički *magnum opus*. Umjetnost može postojati čak i skrivena, daleko od oficijelne medijske larme", piše Kerros prije nego što nam pošalje poslednje upozorenje, a to je da nas iskustvo historije uči o mnogim ponovnim rođenjima.

Autorica postavlja pitanje o čemu treba diskutovati: da li je najefikasniji način borbe protiv ovog uvezenog monoteizma (matrici svih jedinica *izama*) suprostaviti se drugim uveznim monoteizmom i to za dobro , "povratka monoteizmu vrjednosti porjekla".

Suočena sa nedavnim metamorfozama umjetnosti Keros pokušava odgovoriti na pitanje koje mnogi postavljaju: koliko još može trajati ova finansijska utopija ? Kada će se srušiti ono što zovemo savremena umjetnost? Koliko će jos trajati sveto trojstvo umjetnik, finansijer, drzavni sluzbenik?!

Ova knjiga, fascinano napisana od specijalistkinje koja suvereno vlada materijom i koja svoju stručnost želi podjeliti ilustrujući je brojnim referencama, pa čak i humorom, te kao takva čini i fundamentalnu dopunu i nastavak u samoj analizi knjige ***Umjetnost je zavrsena*** (*L'art c'est bien fini*) koja se nedavno pojavila na tržištu filozofa Iva Misoa (Yves Michau), dugogodišnjeg direktora prestižne pariške Likovne akademije i profesora filosofije na Sorboni. Za obe knjige koje se pamte i čuvaju može se konstatovati da predstavljaju veliki iskorak historije u dešifrovanju evolucije kulta savremene umjetnosti i njenog prelaza od predmetnog rezima ka rezimu isparenja: "Svijet Velike umjetnosti je mrtav i mrtav", zaključiće Iva Miso u svojoj knjizi.

"Kralj je go!" Ova konstatacija podupire nedavno upućen savjet umjetnicima: "Nije dovoljjno otkinuti uho da bi ste bili Van Gog!" To je, u stvari, naslov teksta iz pera likovnog hroničara Hari Belea (Hary Bellet), objavljenog povodom ovogodišnjeg Bijenala u Veneciji, u prestižnom francuskom dnevnom listu *Le Monde* i čini se kao da su i naslov i tekst svojim humorom i istinom iščupani iz knjige Ode de Keros.

Zaključak No. 1

Knjiga Ode de Keros je dobro dokumentovano dijelo, analiza bez uljepšavanja podvlači evoluciju metoda različitih sila dok opisuje izgradnju međunarodnog umjetničkog sistema kojim je postignuta kontrola tržišta umjetnina, kao i proces njegovog odumiranja zbog (zatvaranja) astronomskih cifri na aukcijama. Keros dešifruje sistem savremene umjetnosi Zapadnoga svijeta u zadnjih 50 godina, sistema zasnivanog isključivo na finansjskim vrijednostima i karijerizmu i lišenog umjetničke supstance.

"Ovo je knjiga koju svima treba podjeliti i dati je u ruke!", zapisala je kritika: "Esej koji zaslužuje da se prevede i nađe u privatnim i javnim biblioteka i fakultetima..." i tako da utješi i rastereti one koji nisu ništa razumjeli o mehanizmu savremene umjetnosti.

Zaključak No. 2

Tomas Man (Thomas Mann) će zapisati: "Bez pomoći Satane umjetnost je nemoguća. Umjetnost je na mjestu smrti", i poput profeta uspostaviće dijagnozu svoga vremena, vremena u kojem je i umjetnost uvučena u čudnu ceremoniju u kojoj odvratnost ispisuje novo poglavlje u historiji osjećanja. Sa razlogom će, dakle, i čuveni njemački pesnik i ljevičar Hans Magnus Enzensberger postaviti pitanje: "Da li je savremena umjetnost poslednje utočište totalitarizma?" U njegovom pitanju sadržan je i potvrdni odgovor.

Prosvećeni učitelj je onaj koji usmjerava učenika ka vječnoj odgovornosti, van kruga pakla koji ga usmjerava isključivo ka svjetlu kako je to radio Virgilije sa Danteom, koji ga je u znak respekta uz duboko poštovanje napora majstora zvao: "Il mio maestro".

Krenimo putem Virgilija i pod svijetlom velikih majstora. *Mundus imundus est?*



■ MEHMED A. AKŠAMIJA: HOMMAGE VIRGILIJU NEVJESTIĆU, 2024. (ARHIV M.A.A.)